

Тақырып:

Социогенез туралы теориялардың алуан түрлілігі

Курс: I

Топ: 103 А

Оқу мақсаты

- «социогенез», «қалыптасқан көзқарас» мағыналарды қолдану «Өркениеттік көзқарас» тарихи процестерді түсіндіру;
- социогенездің әр түрлі теорияларын жүйелеп, қорытынды жасау

Бағалау критерийлері

- «Социогенез», «қалыптасқан көзқарас», «өркениеттік көзқарас», ұғымдарын біледі
- Тарихи процестерді түсіндіру үшін оларды пайдаланады.
- «Формациялық» және «өркениеттік көзқарастардың» ерекшеліктерін біледі,
- Оларды салыстырады және жалпы және айырмашылықтарды айқындайды.

СОЦИОГЕНЕЗ ТЕОРИЯЛАРЫ

Социогенез – (лат.societas «қоғам» және көне грек.genesis «пайда болу») – 1) қоғамның пайда болуы жөнінде ілім; 2) қоғамның даму (эволюция) тарихы.

Әлеуметтік прогресс теориясы.

XVIII ғасыр ағартушылары адамзат даму жолының торабы әлеуметтік прогресс деп санады.

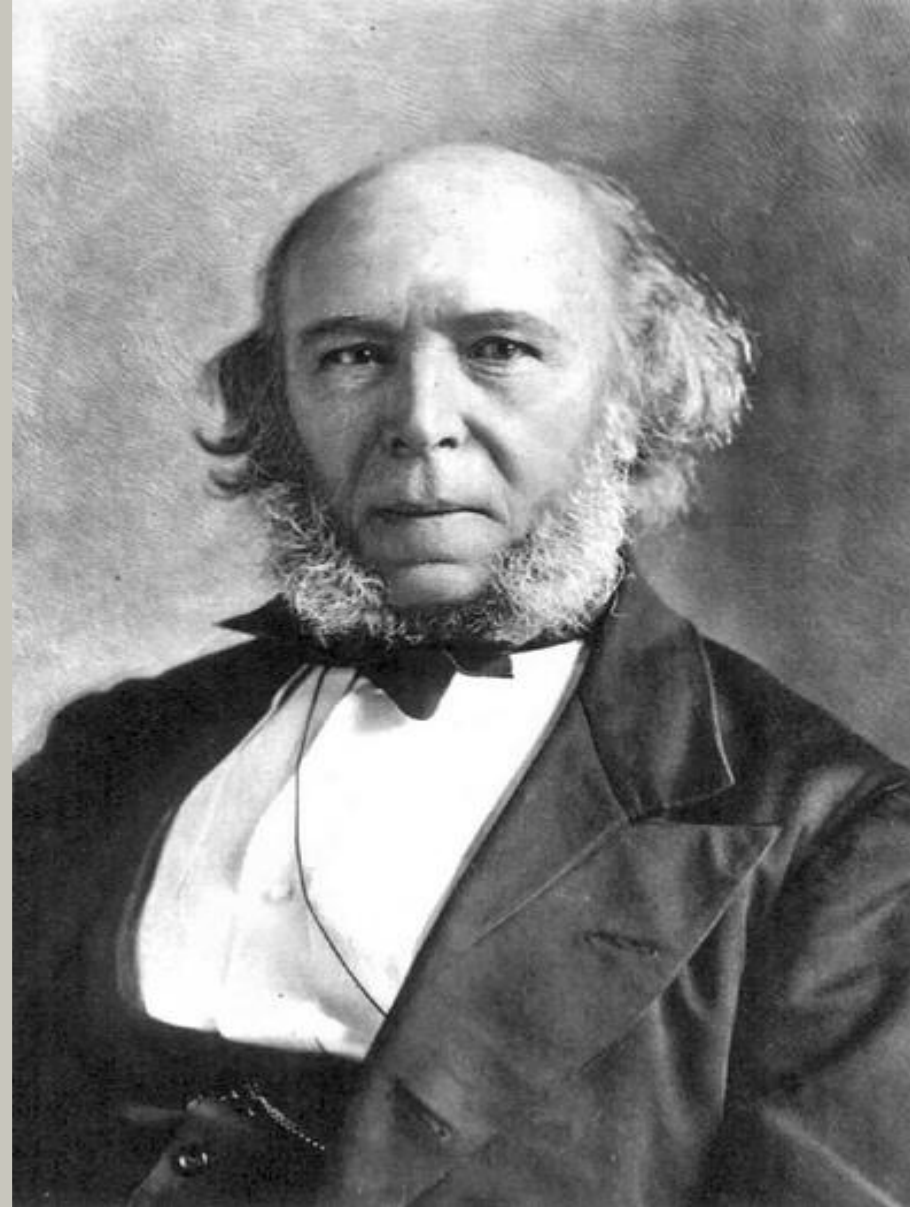
Адамзат қоғамының даму теориясын бірсызықты тұрғыда түсіндіру негізін XVIII ғасырда өмір сүрген шотландық ойшыл Адам Фергюсонның тарихи – философиялық теориясы қалады. Ол адамзат қоғамы «жабайлық», «тағылық», «өркениет» секілді үш сатыдан дамидығын көрсетеді.

Фергюсонның пікірінше, бүкіл адамзат ағылшында «жабайы күйде», яғни мүліктік және әлеуметтік өзгешеліктерді білмейтін «қарапайым» терімшілер мен аңшылар қауымдастығынан тұрады. Сонан соң баяу әлеуметтік прогресс барысында малшаруашылығы мен егіншілікті игере отырып, адамзаттың айтарлықтай бөлігі мүліктік теңсіздік пен әлеуметтік иерархиясы пайда болған «тағылық» кезеңге аяқ басты.

«Тағылық» кезеңнен кейін кейбір қауымдастықтар таптық стратификация, мемлекет, қалалар мен жазу мәдениеті секілді сипаттамалары бар «өркениеттің» жоғары сатысына көшті. Фергюсон мұндай қауымдастықты *өркениетті* деп атады.

Эволюциялық тұрғыдан қарау.

Адамзат қоғамын биологиялық ағзаға балама ретінде қарастырды. Оның пікірінше, адамзат қоғамы үнемі эволюциялық жолда келеді, яғни ол қоршаған ортаның сын – қатерлеріне бейімделе және оған жауап бере отырып, қарқынды және біртіндеп даму үстінде. Спенсер барлық халықтардың тағдыры бір деп есептеді, алайда олардың сың – қатерлерге сәтті не сәтсіз бейімделуіне байланысты эволюция екпіні әрқалай жүзеге асады.

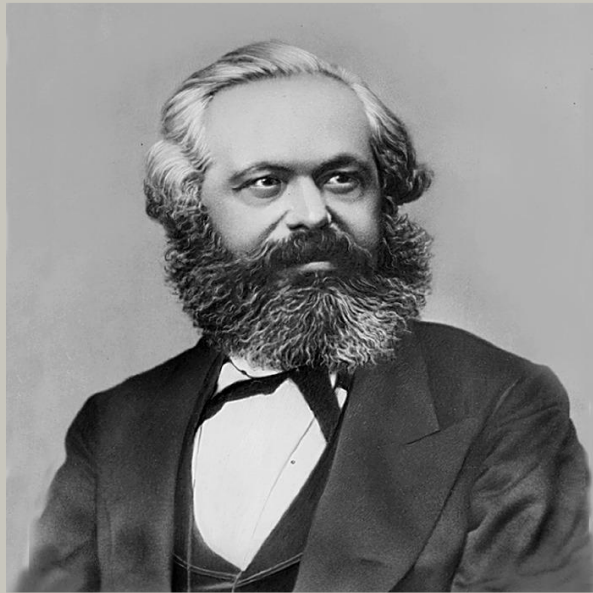

**Герберт Спенсер
(1820 – 1903)**

Джеймс Фрезер эволюциялық теориясында адамзаттың рухани өмірінің дамуы «магия» - «дін» - «ғылым» секілді бірсызықты бағытта өрбитінің ұсынды

**Джеймс Фрезер
(1854 – 1941)**

Карл Маркс
1818 - 1883

Фридрих Энгельс
1820 - 1895

Формациялық тұрғыдан қарау. Бұл бағыттың негізін Карл Маркс пен Фридрих Энгельс болды. Олар қалыптастырған теория бойынша, адамзат қоғамы төменгі сатыдан жоғарыға қарай дамиды. Тарихи процесс – қоғамдық – экономикалық формацияның, яғни белгілі бір өндіріс тәсілдеріне негізделген қоғамның тарихи түрінің заңды, объективті келісілген ауысуы.

**Карл Маркс қоғамдық – экономикалық
формацияның тарихи үш түрі болған деген
тұжырым жасады:**

**Кеңес ғылымында К.Маркстің жалпы методологиялық
тұжырымы нақылданды да
«бесмүшелік» деген қабылданды**

Коммунизм – бұл капиталистіктен кейінгі қоғамдық – экономикалық формация.

Ол заң алдында барлығының тең екендігімен, тұтыну игіліктерінің молдығымен, қоғамда терең әлеуметтік – таптық жіктелудің болмауымен, қалың бұқараның басқару істеріне белсенді араласуымен сипатталады. Коммунизмде қала мен ауыл арасындағы айырмашылық жойылады, еңбек механизм арқылы жүргізіледі әрі шығармашылық сипатқа ие болады, ерлер мен әйелдер өздерін жетілдіруде теңдей мүмкіндіктерге ие болады.

Модернизациялық тұрғыдан

Экономикалық өсімнің кезендері:

У.У.Ростоу
(1916 – 2003)

1. Дәстүрлі аграрлық қоғамның белгілері – техникаларының қарапайымдылығы, ауылшаруашылығының басымдылығы, таптық-сословиелік жіктелісінің болуы
2. Өтпелі қоғам, онда кәсіпкерлік пен кәсіпкер қалыптасып, ұлттық мемлекеттің пайда болуы
3. «Қозғалыс» кезеңі, өндірістік революциялар мен реформалардың жүзеге асуы
4. Жетілу кезеңі, ғылыми – техникалық революция мен урбандалудың жүзеге асуы
5. «Ауқымды жаппай тұтыну» дәуірі. Бұл кезеңде қызмет көрсету саласы айтарлықтай өсіп, тұтыну тауарларының өндірісі мен олардың экономиканың басты секторына айналуы байқалады.

Екінші дүниежүзілік соғыстан капиталистік және социалистік екі әлеуметтік – экономикалық жүйені конвергенциялау (жуықтау) теориясы пайда болды. Теорияны алғаш рет 1944 жылы Питирим Сорокин жария етті.

**П.А.Сорокин
(1889 - 1968)**

Өркениеттік тұрғыдан қарау.

Тәуелсіз бірнеше мәдениеттер мен өркениеттер тіршілігі жөнінде айтқан XX ғасыр тарихшысы Освальд Шпенглер болды. Ол адамзаттың бүкіл тарихын өзіндік ерекше «жаны бар» көптеген бірегей және қайталанбас мәдениеттердің пайда болуы, гүлденуі және жойылуы ретінде қарастырды.

Өркениеттік тұрғыдан қарау адамды тарихты қалыптастырушы жасампаз ретінде бағалап, қоғамдағы рухани факторларының дамуына, жекелеген қоғамдар мен мемлекеттердің және халықтар тарихының ерекшелігіне басым бағыт береді

**О.Шпенглер
(1880- 1936)**

Тапсырмалар:

1. Социогенез дегеніміз не?
2. Қоғам дамуындағы формациялық тұрғыдан қарау туралы не білесің? Неліктен бұл көзқарас ескірді?
3. Қоғамдық дамуда модернизациялық тұрғыдан қараудың мәні неде?
4. Өркениеттік тұрғыдан қарау туралы не білесін? Оның қоғамның дамуына әсері қандай болды? Өкілдерін атап көр.
5. Қоғам дамуында циклдік дамудың принциптерін түсіндіре аласың ба?

Дескрипторлар:

- «Социогенез» ұғымдарын біледі;
- Қоғам дамуындағы формациялық тұрғыдан қарау туралы біледі, мысал келтіреді;
- Қоғамдық дамуда модернизациялық тұрғыдан қараудың мәнін біледі;
- Қоғам дамуында циклдік дамудың принциптерін түсіндіреді.

Үй тапсырмасы:

Р.Р.Қайырбекова, С.В.Тимченко

**Дүниежүзі тарихы, Алматы – 2019ж. 10 сынып 1 – бөлім
230 – 234 беттер**